

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ TEORIJA XXI AMŽIUI

„Tarptautinių santykių teorija XXI amžiui“¹ yra pristatoma kaip mokomoji knyga, skirta tarptautinių santykių studijų dėstytojams ir studentams bei skaitytojams, kurie nėra susipažinę su tarptautinių santykių teorijomis. Nors knygoje siekiama supažindinti tiek su klasikiniiais, tiek su naujaisiais „-izmais“ kaip analizės rėmais, o ne tik kaip empirinėmis ar normatyvinėmis teorijomis, pagrindinis knygos tikslas nėra nuosekliai įgyvendinamas: trylika jos skyrių yra skirta ne tik skirtingoms teorijoms, bet ir skirtingiems tyrimų laukams, subdisciplinoms, o šių skyrių autoriai yra skirtingų specializacijų politikos mokslų ir tarptautinių santykių studijų atstovai. Dėl to sunku surasti bendrą visų skyrių informacijos pateikimo vardiklį arba tiesiog reikšminius žodžius, kurie leistų skaitytojui be didesnio vargo palyginti skirtingas teorijas – skiriasi ne tik informacijos pateikimo struktūra, bet ir pačios informacijos gylis bei pobūdis. Vienių teorijų pristatymas orientuotas į idėjos genealogiją, kitų – į ontologijos apibrėžimą ar netgi politinę praktiką. Ši knygos specifika suponuoja būtinybę aprašyti kiekvieną knygos skyrių atskirai ir tik tada įvertinti jos tinkamumą tapti pirmąja pažintimi su tarptautinių santykių teorijomis.

Pirmasis knygos skyrius yra įvadas į tarptautinių santykių studijas, kuriame Martinas Griffithsas pristato teorijų pliuralizmą studijoje ir kviečia pripažinti bei teigiamai įvertinti skirtingas ontologines

---

¹ Griffiths Martin, ed., *International Relations Theory for the Twenty-First Century. An introduction*, Routledge, 2007, 184 p.

ir vertinimo dimensijas. Pagrindinė skyriaus idėja yra ta, kad skirtingos teorijos yra skirtos analizuoti skirtingas problemas: tarptautinių santykių teorijos ne tik skirtingai apibrėžia tarptautinę areną, bet ir iškelia skirtingus veikėjus, ryšius, tikslus. Būtent skirtingi prielaidų rinkiniai – tarptautinių santykių teorijos – reikalauja ir skirtingų analizės standartų, taigi, tuo pačiu metu teorijos vienus objektus leidžia analizuoti, o kitų analizę riboja. Nė viena teorija nėra absoliučiai klaidinga arba teisinga. Dėl to M. Griffithsas į klausimą, ar skirtingos teorijos gali koegzistuoti, atsako ne tik teigiamai – platus mokslinių problemų mastas tiesiog reikalauja teorių pliuralizmo. Taigi, ne ontologiniai, epistemologiniai ar metodologiniai tarptautinių santykių teorių skirtumai skatina jas vertinti neigiamai ar teigiamai, o vertintojo pasaulėžiūra – ar tarptautinių santykių teorijas laikome „mes“ ir „jie“ dichotomijos išraiška, ar teorių pliuralizmą pripažįstame integralia tarptautinių santykių studijų savastimi. Nepaisant dvejojo traktavimo, svarbiausias klausimas yra, ką kiekviena teorija gali pasiūlyti.

Antrasis ir trečiasis knygos skyriai yra skirti klasikinėms tarptautinių santykių teorijoms – realizmui ir liberalizmui. Su realizmu supažindina Colinas Elmanas. Ir būtent šis skyrius yra klasikinis tarptautinių santykių teorių vadovėlio pavyzdys. Autorius nuosekliai pristato realizmo idėjų ištakas, klasikinio realizmo ir neorealizmo teorijas bei naujausias realizmo teorių grupės interpretacijas: pakilimų ir nuosmukių realizmą, neoklasikinį realizmą, gynybinį struktūrinį realizmą ir puolamąjį struktūrinį realizmą. Kiekviena realizmo interpretacija yra pristatoma laikantis tos pačios struktūros bei informacinės schemas – ištakos, pradininkas, chrestomatiniai kūriniai, svarbiausios idėjos, būdingiausios koncepcijos, analizės objektai ir interpretacijos raida. Ši struktūra ne tik leidžia lengvai įsiminti informaciją, bet ir palyginti skirtingas realizmo teorijas, jų pateikiamas rekomendacijas. Be to, skyriuje minimi interpretacijų autoriai ir svarbiausi moksliniai darbai suteikia naudingos ir būtinos informacijos apie galimybes gilinti žinias, susijusias su konkrečia realizmo teorija.

Johnas Macmillanas, pristatydamas liberalizmo teoriją, pateikia ilgą idealizmo idėjų genealogiją ir istoriją. Autorius analizuoja istorinį liberalizmo vystymąsi ir pateikia daug iliustruojančios informacijos, tačiau neįgudusiam skaitytojui gali būti gana sunku nuosekliai susieti konkrečių istorinių aplinkybių paveiktą klasikinio liberalizmo virsmą gerovės liberalizmu, o pastarojo – neoliberalizmu. Skyriuje išsamiai pristatoma pagrindinių idealizmo normatyvinių prielaidų ir siekio atsakyti į klausimą „kaip turi būti“ istorinė raida ir politinė praktika. Autorius išmaniai supriešina liberalizmo kaip teorijos normatyvizmą su praktinio „liberalaus projekto“ įgyvendinimo plano nebuvimu, analizuodamas skirtingas šio projekto dimensijas – kritinę, normatyvinę, politinę ir administracinę. Skyriuje taip pat analizuojama projekto įgyvendinimo problematika, pavyzdžiui, valstybės suverenitetas ir intervencija, imperializmas, morali politika ir universalizmas. J. Macmillanas, kitaip nei pirmojo skyriaus autorius C. Elmanas, nesiekia tik supažindinti su liberalizmo teorija, bet ir orientuojasi į rekomendacijas liberalizmo atstovams XXI amžiui, todėl pateikia naudingų išvalgų apie naująjį globalizmą ir jo keliamus reikalavimus, siekiant įtvirtinti pasaulinę taiką. Taigi, liberalizmas kaip tarptautinių santykių teorija nėra pristatomas kaip analizės rėmai, bet kaip idėja, kurioms trūksta legitimumo – J. Macmillanas yra linkęs ne į edukacinius teksto tikslus, bet būtent į teorijos kritiką ir būtinas modifikacijas.

Ketvirtajame knygos skyriuje Markas Rupertas pristato marksizmą, kurio šalininkai orientuojasi į globalaus kapitalizmo kuriamos nelygybės analizę, tranzitologijos teoriją (proletarinę revoliuciją) ir pabrėžia globalią klasių stratifikaciją. Šioje knygoje yra pateikiama tik marksizmo istorinio materializmo koncepcija ir jos svarba globaliai politikai, tačiau aptariant kapitalizmo kritiką yra iliustruojama, kad politika ir ekonomika, valstybė ir visuomenė, taip pat kaip vidaus ir tarptautinė politika yra klaidingos dichotomijos. Be to, pristatomi ne tik svarbiausi marksizmo postulatai apie dialektiką, materializmą,

kapitalizmą ir liberalią demokratiją, taip pat paprastai ir aiškiai yra pristatomos ir marksizmo modifikacijos, t. y. tokios teorijos: Antonio Gramsci hegemonijos, Roberto Coxo transformacijos, Nathano Rosenbergo kapitalizmo geopolitikos, Hannes Lacher modernaus teritoriškumo, Williama Robinsono transnacionalinės valstybės, Ellen Woods globalaus kapitalizmo bei Michaelio Hardto ir Antonio Negri imperijos teorija. Šios teorijos, terminai ir pasiūlymai dėl pokyčių pateikiami supaprastintai, tačiau tai nesumažina galimybės įvertinti marksizmo teorijų evoliuciją ir jų skirtumus. Autorius, o jo specializacija yra globalizacijos teorijos, pristatydamas marksizmą, pateikia daug pavyzdžių, kurie leidžia įvertinti ne tik marksizmo idėjas kapitalizmo kritikos kontekste, bet ir globalizacijos, valstybės vaidmens, transformacijos politikos analizės galimybes.

Penktasis skyrius yra skirtas kritinei teorijai, kurią aprašo Andrew Linklateris – vienas žinomiausių kritinės teorijos atstovų. Nors kritinė teorija arba Frankfurto mokykla išsivystė iš marksizmo idėjų ir tęsia emancipacijos projektą bei toliau plėtoja tranzitologijos teoriją, besiremiančią Kanto amžinos taikos ir Marxo internacionalizmo koncepcijomis, ir yra priskiriama neomarksizmui, dėl dialektinio materializmo atsisakymo ir proletariato revoliucinio vaidmens neigimo kritinė teorija yra pristatoma kaip atskira tarptautinių santykių analizės paradigma. Frankfurto mokykla suformavo kosmopolitinės demokratijos, postnacionalinės bendruomenės, etinio universalizmo, žmogiškojo solidarumo koncepcijas, kurios prieštarauja pozityvistinei tarptautinių santykių teorijai. Šiame skyriuje autorius kritinę teoriją pristato kaip marksizmo ir jo kritikos sintezę, lėmusią pozityvistinės teorijos evoliuciją į kritinę teoriją: perėjimą nuo ideologijos kritikos prie imanentinės kritikos. Daugiausia dėmesio yra skiriama Maxo Horkheimerio, Theodoro Adorno darbams, Jürgeno Habermaso komunikacijos teorijai, Roberto Coxo idėjoms apie neutralių žinių, teorijų neegzistavimą. Nors klasikiniai kritinės teorijos veikalai aptariami plačiai, ribotai pristatomos šios teorijos idėjos, kurios galėtų

būti pritaikytos tarptautiniams santykiams analizuoti – apsiribojama tik neorealizmo teorijos kritika.

Andrew Bradley Phillipsas šeštajame skyriuje analizuoja konstruktyvizmo idėjas, tačiau stengiasi pateikti alternatyvų tarptautinių santykių teorijų atstovų debatų vertinimą ir atsakyti į klausimą „ką iš tikrųjų reiškia takoskyra tarp racionalizmo ir konstruktyvizmo?“ Išsamus ontologinių, epistemologinių ir metodologinių skirtumų pateikimas tik iliustruoja, kad konstruktyvizmo evoliucija ir šios teorijų grupės interpretacijų ir modifikacijų skaičiaus didėjimas lėmė skirtumų tarp įvairių racionalizmo ir konstruktyvizmo vidurio lygmens teorijų nykimą. Taigi, nepaisant skirtumų tiek realizmas, tiek liberalizmas, tiek kritinės teorijos, tiek konstruktyvizmas apima ir aiškini- mo, ir kritikos, ir normatyvizmo dimensijas. Tiesa, autorius nelaiko konstruktyvizmo vienalyte teorijų grupe, kuri galėtų tapti lygiavertė realizmui ir liberalizmui tarptautinių santykių studijose, veikiau jau socialinis konstruktyvizmas yra traktuojamas kaip įrankis, leisiantis klasikinėms teorijoms prisitaikyti prie globalios tarptautinės arenos ir naujųjų tarptautinės politikos iššūkių. Toks požiūris yra alternatyvus, tačiau išsamesnės informacijos apie klasikinius konstruktyvizmo veikalus ir indėlį į tarptautinių santykių analizę stoka lemia tenden- cingą šios teorijų grupės vertinimą ir sumažina konstruktyvizmo kaip analizės rėmų svarbą tarptautinių santykių teorijų kontekste.

Septintajame skyriuje Alexas Bellamy pristato angliškąją moky- klą, kurios idėjos yra laikomos viena iš konstruktyvizmo interpretaci- jų. Tačiau skyriaus autorius taikliai pažymi, kad, nepaisant ontologi- nių ir epistemologinių panašumų, angliškoji mokykla turi autentišką prielaidų rinkinį apie tarptautinę politiką. Iš trijų Martino Wighto apibrėžtų tarptautinės politikos supratimo tradicijų – realizmo, raci- onalizmo ir revoliucionizmo – kilo triada, kuri vertinama kaip an- gliškosios mokyklos kolonos – tarptautinė sistema, tarptautinė vi- suomenė ir pasaulio visuomenė. Tarptautinės visuomenės ir pasaulio visuomenės kategorijos pasižymi normatyvizmu: bendros vertybės ir

interesai, tapatumas, solidarumas, teisė ir teisingumas pasižymi ne tik dabarties aiškinimu, bet ir rekomendacijomis. Tiesa, šių kategorijų atskyrimas yra labiau teorinis nei praktinis – tarptautinės visuomenės ir pasaulio visuomenės skirtumai bei pridėtinė vertė tarptautinių santykių analizei taip ir išlieka neaiški. Autorius taip pat neteikia didelės reikšmės idėjų kilmėi, realizmo, liberalizmo ir postmodernių teorijų įtakai angliškiosios mokyklos atstovams ir skirtingoms pačios mokyklos atstovų interpretacijoms bei vidiniams debatams tarp pliuralistų ir solidaristų. Taigi, nors autorius išdėsto pagrindines šios tradicijos idėjas, neatskleidžia šių idėjų kaitos ir sintezės, metodologinių rėmų.

Jenny Edkins aštuntajame skyriuje pristato poststruktūralizmą, kuris pasižymi ne konkrečios ir vientisos tarptautinių santykių teorijos paieška, bet vertina pačias teorijas kaip praktiką – sudedamąją realybės dalį, kuri daro socialinį ir politinį poveikį. Nors autorė aiškiai apibrėžia patį poststruktūralizmą, lieka neaišku, kas yra struktūralizmas, idėjų kilmė, istorinis kontekstas, kitų tradicijų atstovų požiūris į poststruktūralizmą. Išskiriamos kelios pagrindinės poststruktūralizmo temos: subjektyvumas, diskursas, galia, biopolitika, stoka. Šios temos gana gerai iliustruoja poststruktūralizmo išskirtinumą – antifundamentalistinę ontologiją, objekto ir subjekto neatskyrimą, pašamonės svarbos pripažinimą, kalbos ir nutylėjimo lygiavertiškumą apibrėžiant reliatyvią tikrovę, santykinę galios prigimtį, biogalią ir t. t. Šiame skyriuje atskleidžiamas ir poststruktūralistinio tyrimo metodikos autentiškumas – dekonstrukcija ir genealogija. Diskurso ir interpretacinė analizė yra laikomos konstruktyvizmo ypatybėmis, o Michaelio Foucault idėjų istorija (genealogija) ir Jacqueso Derrida dekonstrukcija – poststruktūralizmo. Būtent šie metodai įrodo, kad poststruktūralizmas yra ne teorija, o kritikos įrankis ir pasaulėžiūros atmaina.

Devintasis skyrius yra skirtas feminizmo idėjoms. Jas pateikia Cynthia Enloe. Feminizmas, nors ir nėra bendra teorija, taip pat kaip konstruktyvizmas, angliškoji mokykla, poststruktūralizmas turi bazinį prielaidų rinkinį bei kritikos ir normatyvizmo dimensijas. Femi-

nizmas taip pat kaip ir kitos antifundamentalistinės teorijos pasižymi reliatyvizmu, interpretacija ir siekiu atskleisti galios dimensiją moksle, tik pabrėžiant socialinius lyčių skirtumus, moteriškumą, vyriškumą, viešąsias ir privačiąsias veiklos sferas. Skyriuje orientuojamasi ne tik į feministinės galios analizės ypatybes ir praktines problemas, bet ir į siekį iliustruoti, kad kitos tradicijos, išvelgdamos socialiniuose moksluose galios dimensiją, vengia įvardyti patriarchatą kaip labiausiai dominuojančią ir ydingą sistemą. Autorė pateikia gausybę pavyzdžių, kelia klausimus, susijusius ne tik su tarptautinių santykių teorija, bet ir praktika, saugumo politikos formavimu. Be to, didelę pridėtinę vertę suteikia ir jos aprašyta praktinės feministinės veiklos istorija tarptautinių santykių studijose. Taigi, informacijos pateikimas (bendra tradicija, bazinės prielaidos, srovės, jų panašumai ir skirtumai, pagrindinės koncepcijos, indėlis į tarptautinių santykių studijas, analizės kryptys), pavydžių gausa ir teksto struktūra ne tik skatina susidomėti feminizmu, bet ir pats skyrius gali būti vertinamas kaip vadovėlinio tipo monografijos pavyzdys. Tiesa, šiame skyriuje (taip pat kaip beveik visuose kituose) nėra išskiriama XXI amžiaus problematika ir galimybės ją tirti bei suprasti ar paaiškinti remiantis feminizmo prielaidomis.

Dešimtajame knygos skyriuje Rita Abrahamsen supažindina su postkolonializmo studijomis, kurios taip pat nėra bendra tarptautinių santykių teorija, o galėtų būti vertinama tiesiog kaip mokslinių interesų ar tyrimų sritis – kolonializmo istorija ir postkolonializmo problematika. Šios studijos taip pat orientuojasi į galią ir dominavimą ne tik realybėje, bet ir pačiose studijose, pabrėžiant civilizacinę galią. Be to, studijos susikloja su kitomis tradicijomis – marksizmu, konstruktyvizmu, kritine teorija ir t. t. Šis skyrius nėra skirtas pristatyti postkolonializmo idėjų raidą tarptautinių santykių studijose ar atspindėti mokslinę diskusiją tarp trečiojo pasaulio ir Vakarų pasaulio mokslininkų. R. Abrahamsen orientuojasi į pagrindimą, kad postkolonializmo studijos kaip atskira, bet daugiadalykė ir tarpdalykinė tyrimų grupė yra būtinos. Išsamiausiai pristatoma tapatumo, auten-

tiškumo ir hibridiškumo bei pasipriešinimo tematika, tačiau pabrėžiama ne politinė dimensija, aktuali tarptautinių santykių studijose, bet psichologinė, o pačių studijų poreikis ir nauda paaiškinami ne indėliu į mokslą, o psichologiniu poveikiu, suteikiant balsą diskriminuojamiesiems.

Vienuoliktas skyrius yra skirtas valstybių formavimosi teorijoms. Jas pristato Heather Rae. Šiame skyriuje daugiausia dėmesio yra skiriama pagrindiniam ir tradiciniam tarptautinių santykių studijų analizės objektui, suvereniai valstybei – valstybių susikūrimas ir raida taip pat gali būti analizuojami iš skirtingos perspektyvos. Nepaisant skirtingų interpretacijų, asmeninio autoriteto centralizavimas yra laikomas pirmine prielaida, leidusia teritoriškai apibrėžtoms valstybėms tapti globaliai paplitusia sociopolitine žmonių (su)gyvenimo forma. Nuosekliai aptariama valstybių kūrimosi istorija nuo jų užuomazgų Viduramžiais iki XX amžiaus pabaigos, suponuojant, kad pagrindiniai klausimai šiame tyrimų lauke yra valstybinės valdžios teisėtumas, valstybės išimtinė teisė naudoti jėgą, tautų apsisprendimo principas ir mažumų problematika. Šiame skyriuje plačiausiai pristatomas kritinės teorijos atstovų įnašas, siekiant paneigti valstybinio kaip vieno ir racionalaus veikėjo apibrėžimą tarptautinių santykių studijose. Autorius pristato Immanuelio Wallersteino valstybinio kapitalizmo logikos raidos teoriją, institucinę teoriją, besiremiančią teisėmis į privatų turtą, teorijas, grįstas valstybių galios ir karo svarba, konstruktyvizmo idėjas apie kolektyvines vertybes ir tapatumą, kuris leido atskirti viešąją ir privačią bei vidinę ir išorinę sferas, tačiau klausimai apie lokalizaciją, regionalizaciją ir globalizaciją, šių procesų poveikį teritorinių valstybių raidai, valdžios teisėtumai ir tarptautinių santykių analizei lieka atviri.

Tomas Conley dvyliktajame skyriuje pristato tarptautinę politinę ekonomiją. Politinė ekonomija tarptautinių santykių studijose yra ne konkreti teorija (kaip realizmas ar liberalizmas), ne teorijų kritika (kaip kritinės ar normatyvinės teorijos), ne tarpdisciplininis tyrimų

laukas (konstruktyvizmas, feminizmas, postkolonializmas), bet subdisciplina, užimanti tokią pačią svarbią vietą kaip ir saugumo studijos. Politinė ekonomija kaip ir saugumo studijos apima globalizacijos procesų, poveikio, valstybės vaidmens, nevalstybinių veikėjų svarbos, krizių problematiką, tik analizės ir vertinimo dimensija yra skirtinga: koks yra valstybės vaidmuo ir galimybės, siekiant atsakyti į globalios rinkos / globalaus terorizmo iššūkius? Tarptautinė politinė ekonomija pateikiama ne kaip ekonomikos ir politikos sintezė globalizacijos kontekste, kai valstybės reikšmė vis labiau mažėja, atvirkščiai, T. Conley siekia išlaikyti analitines ribas tarp politikos ir ekonomikos, tarp vidaus ir užsienio politikos, tačiau ne izoliuodamas sferas, bet išryškindamas tarpusavio sąveiką. Taigi, būtina pabrėžti politikos poveikį ekonomikai ir ekonomikos poveikį politikai, tiek valstybės, tiek globaliu lygmeniu, atsižvelgiant į nevienodą šių sferų prigimtį. Kaip valstybės išlaiko savo vaidmens svarbą globalios rinkos sąlygomis, nepaisant „pažaboto“ suvereniteto, taip ir konkrečios visuomenės charakteristika išlieka svarbus veiksnys, darantis įtaką valstybės politinei ir ekonominei elgsenai.

Tryliktasis knygos skyrius yra apibendrinamasis. Jame Anthony Langlois aptaria tarptautinę politinę teoriją, siekiančią atsakyti į metateorinius klausimus. Teisėtumas, suverenitetas, politinė asociacija, politinė bendruomenė – kokia yra šių fenomenų prigimtis, paskirtis ir kieno trūkumas pasireiškia? Autoriaus mestas iššūkis tarptautinių santykių studijoms yra pripažinti politinės teorijos, inkorporuojančios politinę filosofiją, normatyvinę teoriją ir etiką, svarbą siekiant išspręsti XXI amžiaus problemas: selektyvų žmogaus teisių pripažinimą ir užtikrinimą, galingų valstybių atskaitomybę, teisingumą ir teisėtumą karo iniciacijos ir karinių veiksmų metu ir t. t. Svarbi ne tik politinės teorijos tematika tarptautinių santykių kontekste, bet ir valstybių, tarptautinių organizacijų ir tarptautinės bendruomenės vaidmuo: kas turi prisiimti moralinę ir politinę atsakomybę? Be to, kas turi prisiimti ir pinigines išlaidas? Būtent šis skyrius turi didžiausią

intelektualinę vertę ir vienintelis tiesiogiai atsako į knygos pavadinimo suponuojamą klausimą: „Kokia yra ir kokia turi būti tarptautinių santykių teorija, kad ji galėtų susidoroti su XXI amžiaus iššūkiais?“ Pasiūlymas šiai disciplinai yra paprastas ir kartu labai sudėtingas – atsiverti. Tai gali būti įvardyta kaip demokratija ne tik politikoje, bet ir politikos moksluose, ontologiniu, epistemologiniu ir metodologiniu požiūriu.

* * *

„Tarptautinių santykių teorija XXI amžiui“ yra unikalus tarptautinių santykių mokomųjų knygų pavyzdys, kurio stiprybės yra tuo pačiu metu ir silpnybės: autoriai yra konkrečios teorijos atstovai, gerai išmanantys teorijos rėmus, raidą, idėjas, kritiką, todėl kiekvienas skyrius gali būti palygintas su giluminiu interviu, kurio žanras yra monologas – tarptautinių santykių teorijų debatai yra pateikiami kaip monologų rinkinys. Kiekvienas monologas atspindi skirtingo intelektualinio gylio žinias, teorijų taikymo galimybes, istorinės raidos įtaką tarptautinių santykių teorijai ir praktikai. Dėl to knygos unikalumas yra ne idėjų sintezė ir vienodas pateikimo šablonas, bet idėjų išskirtinumas ir lygiavertiškumas. Šiame kontekste „Tarptautinių santykių teorija XXI amžiui“ nėra klasikinis vadovėlis, bet konceptualus autentiškų tekstų, kuriuos vienija tik metatema, rinkinys. Taigi, knyga vienu metu gali būti skirta susipažinti su tarptautinių santykių teorija, įgyti gilesnių žinių ir lavinti analizės įgūdžius, kartu kiekvienas atskiras skyrius yra mokslinių debatų diskurso dalis ir reikalauja kitų debatų dalyvių atsako. Kad būtų tinkamai įvertintas ne tik tarptautinių santykių teorijos būtinas ir neišvengiamas pliuralizmas, bet ir pačios knygos daugiadimensiškumas, tikroji pridėtinė vertė teorijų diskurso formavimui, knyga turėtų būti rekomenduojama aukštesniųjų pakopų studentams.

IEVA GAJAUSKAITĖ